

Жоомартова Элиза Жоомартовна
УНПК "Международный Университет Кыргызстана", к.с.н., доц.
Жумабек кызы Жасыл
УНПК "Международный Университет Кыргызстана", магистрант
Жоомартова Элиза Жоомартовна
ОИӨК «Кыргызстан эл аралык университети» с.и.к., доц
Жумабек кызы Жасыл
ОИӨК «Кыргызстан эл аралык университети» магистрант
Joomartova Eliza Joomartovna
ERPC "International University of Kyrgyzstan"
Cand: date of social sciences, docent
Jumadek kyzy Janyl
ERPC "International University of Kyrgyzstan"

ЖАШ БАЛДАРДЫН ЭМГЕГИН ПАЙДАЛАНУУ, КООМДУК КӨЙГӨЙ КАТАРЫ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДЕТСКОГО ТРУДА КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА

USING CHILD LABOR AS A SOCIAL PROBLEM

Аннотациясы: Бул макалада, Кыргыз Республикасынын балдар эмгегини көйгөлөрү каралат. Ошондой эле, балдар эмгегинин себептери менен байланышкан калктын жакырчылык, жана труксуз экономикасы болуп саналат. Төмөн калктын жашоо деңгээли, жумушсуздук, оор экономикалык абал болгондуктан, көптөгөн үй-бүлөөдөгү жаш курагы жете элек балдарды, ата-энелер жумуш иштөөгө мажбур кылышат.

Негизги сөздөр: Балдар укугу, балдар эмгеги, жумушсуздук, жакырчылык.

Аннотация: В данной статье рассматриваются проблем детского труда в республике. Так, причины детского труда связаны с бедностью населения, неустойчивой и слабой экономикой. Низкий уровень жизни населения, безработица, тяжелое экономическое положение, в котором оказались многие семьи, приводит к тому, что родители не в состоянии удовлетворить возрастающие потребности детей.

Ключевые слова: Права ребенка, детский труд, безработица, бедность.

Abstract: This article examines the complex problem of child labor in contemporary Kyrgyzstan. The root cause of child labor is poverty, weak and unstable economy. Also the low standard of living, unemployment, economic plight where live many families leads to the fact parents are not able to meet the growing needs of children, and they sometimes simply could not fill their feed.

Key words: Rights of the child, child labor, unemployment, poverty.

Балдар эмгеги – бул психикалык, физикалык, социалдык же моралдык жактан балдарга коркунуч туудурган же аларга зыяны тийген акы төлөнгөн же төлөнбөгөн жумуш. Балдар эмгеги – бул балдарды мектепте окуу мүмкүнчүлүгүнөн ажыраткан иш. Ошондой эле бул эмгекти коргоо жөнүндө мыйзамда камтылгандай, жумуш сунуштоочу менен эмгек келишимин түзүүгө жаш курагы жете элек балдар аткарган жумуш.

Эл аралык эмгек уюмунун маалыматтарына ылайык, учурда жер шарында 250 миллион бала эмгек кылып, алар дыйканчылыктан тартып жумушу оор жана кооптуу жерлерде иштешет. Чет элдик адистердин изилдөөсү боюнча биринчи оорунда 153 миллион бала Азияда, Африкада 80 миллион жана 17 миллион Латын Америкада жашы жете элек балдар эмгек кылышат

Статистикалык маалыматка караганда Кыргыз Республикасында 5-17 жашта 1,5 миллион бала жашайт, анын ичинен 580 000 мин (40%) бала жумуш менен эмгектенишет, ал эми 276 000 бала жумуштун эс оор түрлөрүндөгү жумуштар менен иштешет. Ошондой эле эмгек менен иштеген 28 000 мин бала мектепти таштаганга муктаж болушат. Көпчүлүк балдар үйбүлөдөгү материалдык кыйынчылыктан улам мектепке барышпайт.

Кыргыз Республикасында азыркы учурда балдардын эмгеги коомдук жана бүтүндөй мамлекеттик проблемага айланып отурат. Иштеген балдар салыштырмалуу жакында эле пайда болгонуна карабастан, өлкөдө балдардын ден соолугуна коркунуч же зыян алып келген жашы жетелектердин эмгегинин оор түрлөрү жайылып кетти.

Балдардын эмгеги – балдардын укуктарын бузуу жана алырды эксплуатациялоо менен коштолгон өтө терс социалдык көрүнүш. Балдардын эмгеги тууралуу проблемага жана алардын бакубат жашоосуна Кыргыз Республикасында мамлекеттик деңгээлде көсүл бурулуп, баланын укугун экономикалык эксплуатациялоодон коргоонуунун жана алардын укуктарын жүзгө ашырууга көмөк көрсөтүү программасы ратификациялаган. Бул программада балдар эмгегинин эс оор түрлөрүн жоюу жана аларга тыюу салуу багытындагы чараларды көрүү каралган.

2006-жылы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кенеш тарабынан кабыл алынган балдар жөнүндөгү кодексине ылайык:

- мамлекет балдардын кесиптик даярдыктан өтүү укугун мамлекет 14 жашынан тартып баштапкы кесиптик билим берүүчү мекемелердин системасы аркылуу камсыз кылат;

- Кыргыз Республикасында балдарды эмгектин эс оор түрлөрүнө зыяндуу жана коркунучтуу шарттагы эмгекке, жер астындагы иштерге, оор жүктөрдү көтөрүүгө жана ташууга ж.б иштерди кылууга тыюу салынат. Бирок азыркы учурда балдар эмгегин пайдалануунун деңгээлинин азаюусунун туркутуу тенденциясы байкалбайт. Мунун себептеринин бири иштеген балдардын саны, жашы, кайсы жерде, кандай жумушту иштегендиги тууралуу так маалыматтын жоктугу болуп саналат.

Кыргызстанда балдар чондор эмгектенген негизги чөйрөлөрдө - соода да, түрдүү тейлөө кызматтарында, айыл чарбасында, ошондой эле үйдө иштешет. Айыл чарбасында балдар эмгегин тамеки, күрүч жана пахта өстүрүүдө пайдалануу кесири жайылган. Алсак Кыргыз Республикасынын агро-өнөржай комплексинин кызматкерлеринин профсоюзунун Борбордук комитетинин маалыматы боюнча бир гана Жалалабат облусунда сезон сайын айыл чарба иштерине орточо эсеп менен 125 мин бала иштейт. Балдардын көп бөлүгү 7-9 жаш курактан баштап (61,2%) эмгектенишет, 9 жаштан жогору курактагы балдар орточо 2 жылдан кем эмес стажына ээ болуп калышкан.

1 Кыргыз Республикасында балдар эмгегинин проблемасын чечүүнүн мүмкүн болгон жолдору:

- социалдык өнөктөрдүн куч аракеттерин координациялоо жана бирктирүү;

- жашы жетелектерди окуткан, кесипке даярдаган иш берүүчүлөргө стимул берүү;

- балдарды эксплуатациялоону жоюу, аларды эмгектин эс оор түрүнөн бошотуу жана иштеген балдарды реабилитациялоо;

- балдардын эмгегинин эс оор түрлөрү боюнча маалымат базасын түзүү;

- коомчулуктун балдар эмгеги проблемасы тууралуу маалымдуулугун көтөрүү зарыл.

2 Жашы жетелектердин эмгеги чөйрөсүндө нормативдик укуктук базаны өркүндөтүү:

- минималдуу жашка жетелек (14 жаш) балдарды жумушка алууда жумуш берүүчүлөрдүн жоопкерчилигин катуулатууга;

- 18 жашка чейин куракта балдар учун тыюу салынган оор иштерди жана балдар эмгегинин эн оор түрлөрүнүн тизмесин даана аныктоого;

- балдар эмгегинин эн оор түрлөрүнө тыюу салган, ошондой эле балдарды мындай иштерге түрткөндөрдү жана аларга ортомчу болгондорду, билип туруп жол бергендерди катуу жазалоону караган нормаларга

Иштеген балдарды коргоонун профилактикалык чаралары ата-энелерге балдарды эрте иштетүүнүн, айрыкча иштин оор түрүнө тартуунун ден соолуга зыян экендиги, билим алуунун пайдалуу жагы тууралуу маалымат берүүгө багыталышы керек. Жумуш берүүчүлөр ара-

сында да балдардын ден соолугуна зыян алып келүүчү, психологиялык жана адеп-ыймандык өнүгүүсүнө терс таасир тийгизе турган иштерге тартпоо жөнүндө түшүндүрүү иштерин жүргүзүү зарыл.

Билим алууну камсыз кылууга багытталган чаралар үйбүлөлөргө, балдарга социалдык билим берүү стипендияларын уюштуруу, окуу куралдарын, ысык тамакты акысыз берүү сыяктуу материалдык жардам көрсөтүүлөрдү өзүнө камтыш керек.

Негизги сөзлөр:

● гендердик тенчилик адамдардын коомдогу бирдей социалдык абалы;

● социалдык реабилитациялоо-бала тарабынан жоготууга учураган социалдык байланыштар менен функцияларды калыбына келтирүүгө, ошондой эле анын жошоосун камсыз кылган чөйрөсүн толуктоого, ага карата камкордукту күчөтүүгө багытталган мамлекеттик жана башка мамлекеттик эмес органдардын, уюмдардын, мекемелердин иш

чараларынын комплекси;

● эмгекке тарбиялоо – ден соолугуна, өсүүсүнө зыяны тийбеген, жана билим алуусуна тоскоол болбогон жумушту балдардын жана өспүрүмдөрдүн аткаруусу.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Государственная программа по реализации прав детей Кыргызстана «Новое поколение» на период до 2010 г.
2. Судьбы, о которых молчат стены. ЮНИСЕФ, 2004
3. Работающие дети в Кыргызстане: Результаты обследования детского труда в 2007 году/
4. МОТ/Национальный статистический комитет Кыргызской Республики – Б: 2009 – 92 стр.
5. Глобальный доклад МОТ «В будущем нет места детскому труду», 2002 г.
6. Программалык жабдуу ИИА «ЭкспертКГ

